

AKTYWNOŚĆ RUCHOWA LUDZI W RÓŻNYM WIEKU

NR (25) 1/2015

Z myślą o bezpieczeństwie

Publikację wspiera Grupa PZU SA

Partnerem publikacji jest IASK

Nr (25) 1/2015

ISSN 2299-744X

ISBN 978-83-64559-04-4

arlrw.univ.szczecin.pl

ADRES REDAKCJI:

Al. Piastów 40b
71-065 Szczecin

Zespół redakcyjny:

Redaktor naczelna i redakcja naukowa: dr hab. prof. nadzw. Danuta Umiastowska
danuta_umiastowska@univ.szczecin.pl
tel. (91) 444 27 60

Sekretarz Redakcji: Milena Schefs
aktywnosc.sekretariat@gmail.com

Współpraca - recenzenci:

prof. dr hab. Wiesław Siwiński
prof. dr hab. Zbigniew Szot
dr hab. Ewa Dybińska, prof. AWF
dr hab. Tadeusz Rynkiewicz, prof. AWF

Korekta: Małgorzata Mazur

Redakcja techniczna: Natalia Mirowska

Opracowanie graficzne, DTP: Maciej Umiastowski

Wydawca: Wydawnictwo Promocyjne „Albatros” Szczecin 2015
www.wydawnictwoalbatros91.pl
albatros91@wp.pl

SPIS TREŚCI

TEORETYCZNE ASPEKTY AKTYWNOŚCI RUCHOWEJ

Teresa Drozdek-Małolepsza

Sport kobiet w Polsce w świetle czasopisma „Przegląd Sportowy” (1928) 5

Rafał Szubert

Piśmiennictwo do dziejów sportu i turystyki w środowisku wiejskim w Polsce
w latach 1944 – 1975 19

FIZJOLOGICZNO-ZDROWOTNE PODSTAWY AKTYWNOŚCI RUCHOWEJ

Anna Krajewska-Pędzik, Joanna Ratajczak, Marta Stępień-Słodkowska

Ocena związku aktywności fizycznej z wybranymi parametrami antropometrycznymi
i wentylacyjnymi w okresie wczesnej stabilizacji organizmu..... 27

AKTYWNOŚĆ RUCHOWA LUDZI DOROSŁYCH

Iryna Voytovych

Organisation of profile physical training education with the module “Tourism”.
Profile education in “Tourism” module 33

AKTYWNOŚĆ RUCHOWA DZIECI I MŁODZIEŻY

Jolanta E. Kowalska, Arkadiusz Kaźmierczak

Postawa wobec sportu łódzkich gimnazjalistów..... 45

Mieczysław Landowski

Aktywność fizyczna młodzieży męskiej będącej w konflikcie z prawem,
w strefie przygranicznej..... 55

Rafał Szubert

Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

Piśmiennictwo do dziejów sportu i turystyki w środowisku wiejskim w Polsce w latach 1944 – 1975

Słowa kluczowe: *historia sportu, środowisko
wiejskie, Ludowy Związek Sportowy*

Wprowadzenie

Kultura fizyczna na wsi polskiej po II wojnie światowej kojarzona jest najczęściej z działalnością powstałych w roku 1946 Ludowych Zespołów Sportowych. Należy jednak pamiętać, że już na wyzwolonych spod okupacji hitlerowskiej ziemiach sportowcy i działacze, mający jeszcze przedwojenne doświadczenie, samoczynnie zakładali wiejskie kluby sportowe. Dopiero od roku 1948 kultura fizyczna została ujęta w strukturach państwowych poprzez utworzenie Rad Sportu Wiejskiego, a później ogólnokrajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sport i turystyka odgrywały w sportowych kołach na wsi rolę pierwszoplanową.

Celem pracy jest przedstawienie piśmiennictwa do dziejów sportu i turystyki w środowisku wiejskim w Polsce w latach 1944-1975. Cezurę początkową stanowi rok 1944, w którym rozpoczął się w naszym kraju tzw. okres PRL-owski. Cezura końcowa to rok 1975, czyli wprowadzenie znaczącej zmiany administracyjnej kraju polegającej na podziale Polski na 49 województw.

Metodologia badań

W pracy wykorzystano następujące metody badawcze: analiza źródeł historycznych, indukcji, dedukcji, syntezy oraz metoda porównawcza. Wysunięto następujące problemy (pytania badawcze):

1. Jaki jest stan badań w zakresie dziejów sportu i turystyki w środowisku wiejskim w latach 1944-1975?

2. Czy istnieje potrzeba pogłębionych badań naukowych w celu przygotowania monografii odnoszącej się ukazania dziejów sportu i turystyki w środowisku wiejskim?

Wyniki i dyskusja

Jedną z pierwszych publikacji na temat sportu wiejskiego po II wojnie światowej była książka Kazimierza Maciukiewicza pt. „Akcja usportowienia wsi”¹ wydana przez Centralną Księgarnię Rolniczą „Samopomoc Chłopska”. Kolejną próbę ukazania rozwoju sportu wiejskiego podjął Jan Zajdel w pracy pt. „Działalność Ludowego Zespołu Sportowego”².

W roku 1957 Rada Główna Zrzeszenia LZS wydała niewielkie opracowanie będące podsumowaniem dziesięcioletniej działalności LZS w Polsce. Oprócz krótkiego rysu historycznego znalazły się w nim informacje o najważniejszych postaciach związanych ze sportem wiejskim³.

Stanisław Drążdżewski jako pierwszy ukazał w sposób monograficzny dzieje kultury fizycznej na wsi po II wojnie światowej. W swoim pierwszym opracowaniu pt. „Ludowe Zespoły Sportowe. Zarys dziejów 1946-1964”⁴ autor przedstawił okoliczności powołania do działalności wiejskich kół sportowych w warunkach powojennej Polski. Następnie ukazał proces popularyzacji LZS w Polsce Ludowej. Okres ten podzielił na cztery etapy ściśle związane z wydarzeniami politycznymi zachodzącymi w PRL. W dalszej kolejności ukazał ówczesną bazę materialną, stan kadry trenersko-instruktorskiej, organizację typowych dla wsi imprez sportowo-rekreacyjnych, a także rozwój turystyki wiejskiej oraz pracy kulturalno-oświatowej. Druga książka S. Drążdżewskiego pt. „Ludowe Zespoły Sportowe. Powstanie i działalność”⁵ jest swego rodzaju uzupełnieniem wcześniejszej publikacji z roku 1967. W rozwoju LZS pojawił się jeszcze jeden okres piąty obejmujący lata 1968-1973. Obie pozycje, choć zawierające wiele cennych informacji na temat dziejów kultury fizycznej w środowisku wiejskim, przesiąknięte są ideologicznymi komentarzami oraz kontrowersyjnymi, z dzisiejszego punktu widzenia, ocenami autora. Trzecia książka S. Drążdżewskiego ukazuje szerszy problem upowszechniania kultury fizycznej w środowisku wiejskim w latach 1944-1972⁶.

¹ K. Maciukiewicz, *Akcja usportowienia wsi*, Warszawa 1948.

² J. Zajdel, *Działalność Ludowego Zespołu Sportowego*, SiT, Warszawa 1955.

³ T. Czabański, *Dziesięć (10) lat Ludowych Zespołów Sportowych*, Wyd. Rady Głównej LZS, Warszawa 1957.

⁴ S. Drążdżewski, *Ludowe Zespoły Sportowe. Zarys dziejów 1946-1964*, Warszawa 1967.

⁵ S. Drążdżewski, *Ludowe Zespoły Sportowe. Powstanie i działalność*, Warszawa 1974.

⁶ S. Drążdżewski, *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944-1972*, Warszawa 1978.

Jeszcze większy wymiar ideologiczny zawierają inne publikacje dotyczące kultury fizycznej w środowisku wiejskim napisane w tzw. okresie gomułkowskim⁷. Szczególnie wyróżniał się w tych publikacjach i nakreślaniu „odpowiedniego” kierunku działalności w zakresie popularyzacji sportu i turystyki na wsi Jan Zajdel⁸. Najchętniej wybieranym przez autorów publikacji na temat kultury fizycznej na wsi czasopismem naukowym była *Kultura fizyczna*.

Po II wojnie światowej kulturę fizyczną w środowisku wiejskim popularyzowali głównie działacze z przedwojennym doświadczeniem. Na ziemi zachodnie trafiło wielu byłych sportowców oraz działacze głównie wywodzących się z kresów wschodnich. Ich działalność nie ominęła też środowiska wiejskiego, o czym wspomina Tomasz Jurek w swojej publikacji pt. *Rola działaczy przedwojennych w rozwoju kultury fizycznej w środkowym Nadodrzu (1945-1956)*⁹.

Również organizacje młodzieżowe działające w pierwszych latach PRL w swoich programach organizacyjnych nie omijały wychowania fizycznego. W roku 1979 na łamach „Kultury fizycznej” Jerzy Chełmecki w swoim artykule opisuje działalność Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” w zakresie wychowania fizycznego i sportu¹⁰. Kilka lat później podobną tematyką zajął się Henryk Mierzwiński¹¹.

Publikacjami ukazywały się też materiały z krajowych i wojewódzkich zjazdów oraz konferencji Zrzeszenia LZS, a także z zebrań Prezydium Wojewódzkich Rad Narodowych¹².

⁷ W. Reczek, *O dalszy rozwój kultury fizycznej i sportu na wsi*, w: *Kultura fizyczna*, nr 11/1954; R. Marczewski, *Pozasportowa działalność LZS*, w: *Kultura fizyczna*, nr 4/1960; A. Wohl, *Społeczne warunki procesu upowszechniania sportu na wsi*, w: *Kultura fizyczna*, nr 6/1962; A. Wohl, *O niektórych zagadnieniach związanych z rozwojem sportu na wsi*, w: *Kultura fizyczna*, nr 3/1963; Z. Jaworski, *Podstawowe problemy kultury fizycznej na wsi*, w: *Kultura fizyczna*, nr 5-6/1964; M. Kacprzak, *Higieniczno-zdrowotne aspekty rozwoju kultury fizycznej i turystyki na wsi*, *Materiały Sympozjum Naukowego, poświęconego sprawom rozwoju kultury fizycznej i turystyki na wsi*, Warszawa 1965; J. Adamski, *Źródła finansowania działalności LZS*, w: *Kultura fizyczna* nr 4/1967.

⁸ J. Zajdel, *Aktualne zagadnienia kultury fizycznej na wsi*, w: *Kultura Fizyczna* nr 3/58; J. Zajdel, *Ludowe Zespoły Sportowe*, w: *Kultura fizyczna*, nr 4/1959; J. Zajdel, *Polska wieś – nowo odkryty teren działalności kultury fizycznej*, w: *Kultura fizyczna*, nr 7-8/1964.

⁹ T. Jurek, *Rola działaczy przedwojennych w rozwoju kultury fizycznej w środkowym Nadodrzu (1945-1956)*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, red. L. Szymański, Wrocław 1993, s. 219-226.

¹⁰ J. Chełmecki, *Problematyka wychowania fizycznego i sportu w działalności Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”*, [w:] *Kultura Fizyczna*, rok 1979, nr 3, s. 9-14.

¹¹ H. Mierzwiński, *Związek Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej „Wici” wobec problemów wychowania fizycznego sportu i turystyki (1928-1948)*, Biała Podlaska 1992

¹² I Krajowa Konferencja Sprawozdawczo-Wyborcza Zrzeszenia LZS, Wyd. Rada Główna Z LZS, Warszawa 1953; Materiały III Zjazdu Krajowego Zrzeszenia LZS, Warszawa 1957; Materiały IV Zjazdu Krajowego Zrzeszenia LZS, Warszawa 1960; Materiały obrad V Zjazdu Krajowego Zrzeszenia LZS, Wyd. Zakład Wydawnictwa CRS, Warszawa 1963; Stenogram Konferencji Krajowego Aktywu Sportowego ZMW i LZS, Iwonicz 1963; Problematyka rozwoju sportu w ludowych zespołach sportowych, Materiały na Prezydium WRN w Szczecinie, 1962; VIII Wojewódzki Zjazd Delegatów LZS woj. krakowskiego (16.03.1975); Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS. Sprawozdanie za lata 1979-1983, Poznań 1984.

W badanym okresie ukazało się również wiele broszur i biuletynów mających na celu w praktyce propagandę sportu i turystyki na wsi, a w ideologicznej teorii wzorowe prowadzenie działalności popularyzującej kulturę fizyczną w środowisku wiejskim. Do najciekawszych należały: „Regulamin Ludowego Zespołu Sportowego”¹³ wydany przez Radę Główną Sportu Wiejskiego, „Statut Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe”¹⁴, czy też „Biuletyn Informacyjny Rady Głównej Z LZS”¹⁵.

W roku 1976 Andrzej Gowarzewski i Grzegorz Stański zebrali informacje o kilkudziesięciu wybitnych sportowcach wywodzących się ze środowiska wiejskiego opisując ich przygodę ze sportem w formie opowiadań. Nie zabrakło wspomnień o lekkoatletkach z Żurawicy (woj. podkarpackie), Ireneusza Palińskim z Nużewka i innych wiejskich siłaczach oraz wielu kolarzach, którzy reprezentowali nasz kraj na arenie międzynarodowej¹⁶. Biografie zasłużonych sportowców, działaczy i turystów ze środowiska wiejskiego oraz opis najważniejszych imprez sportowo-rekreacyjnych i turystycznych zawiera opracowanie Bogdana Latuszkiewicza „Zielone bractwo”¹⁷.

Cenne informacje dotyczące sportu i turystyki na wsi zawierają artykuły zamieszczone w czasopismach tj. *Dziennik Ludowy*, *Głos Ludu*, *Gromada Rolnik Polski*, *Zarzewie*, a także sportowych: *Sport i Wczasy*, czy *Przegląd sportowy*. W badanym okresie ukazywały się również czasopisma adresowane w całości do sportowego środowiska wiejskiego. Wśród nich były: *Przegląd sportowy – wydanie dla wsi*, *W naszych LZS-ach*, *W barwach LZS*, *Wiadomości sportowe*. W tym ostatnim czasopiśmie wiele miejsce autorzy poświęcali działalności wybranych kół LZS. Historyczne dokonania zrzeszenia LZS czasopismo podkreślało również przy okazji różnego rodzaju świąt i jubileuszy np. „25-lecia Polski Ludowej”¹⁸.

Sport i turystyka na wsi stanowiły temat do analizy podczas pisania prac dyplomowych. Pisano je zarówno w czasach PRL¹⁹, jak i po transformacji ustrojowej²⁰. W XXI wieku powstały dwie dysertacje doktorskie ukazujące problem kultury fi-

¹³ Regulamin Ludowego Zespołu Sportowego, Wyd. Rada Główna Sportu Wiejskiego, Warszawa 1949.

¹⁴ Statut Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe, Warszawa 1960.

¹⁵ Biuletyn Informacyjny Rady Głównej Z LZS, nr 12, Warszawa 1956 oraz nr 1/1963 i nr 2/1963.

¹⁶ A. Gowarzewski, G. Stański, *Zielone kartki*, Warszawa 1976.

¹⁷ B. Latuszkiewicz, *Zielone bractwo*, Warszawa 2000.

¹⁸ *W 25-lecie Polski Ludowej. Z kart historii sportu na wsi*, w: *Wiadomości sportowe*, nr 3 (212) z dnia 21 stycznia 1969 r., s. 2.

¹⁹ R. Trzeźniowski, *Wychowanie fizyczne na wsi* (praca magisterska); A. Czarnecki, *Rozwój Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych powiatu Środa Śląska w okresie 30-lecia PRL* (praca magisterska), AWF Wrocław 1975; M. Zawartko, *Rozwój sekcji podnoszenia ciężarów LZS - Wołów w latach 1952-1972 na tle kształtowania się kultury fizycznej na wsi powiatu wołowskiego* (praca magisterska), AWF Wrocław 1973; J. Kozłowski, *Działalność i osiągnięcia Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Jeleniej Górze w latach 1975-1978* (praca magisterska), AWF Wrocław 1979.

²⁰ R. Szubert, *Ludowe Zespoły Sportowe na ziemi ostrowskiej w latach 1946-2002* (praca magisterska), AWF Wrocław 2002; K. Czuj, *Kobiety w Ludowych Zespołach Sportowych w latach 1946-1995 na terenie województwa wrocławskiego* (praca magisterska); W. Myczkowski, *Rozwój sportu wiejskiego - działalność Ludowych Zespołów Sportowych na terenie gminy Marcinkowice w latach 1975-1988* (praca magisterska), AWF Wrocław 1992; P. Zapotoczny, *Działalność Ludowych Zespołów Sportowych w mieście i gminie Ziębice w latach 1975-1995* (praca magisterska), AWF Wrocław 1999.

zycznej w środowisku wiejskim. Autorem pierwszej z nich jest Rafał Szubert z Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. W swojej pracy autor badał wpływ przemian jakie zachodziły w środowisku wiejskim po II wojnie światowej na rozwój i popularyzację kultury fizycznej²¹. Natomiast Piotr Czaczka, wykładowca w Studium Wychowania Fizycznego i Sportu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, skupił się na powojennych dziejach sportu na Opolszczyźnie²².

Prace naukowe na temat sportu i turystyki na wsi przedstawiano również podczas sympozjów i konferencji. Jedną z nich zorganizowano w roku 1967. W materiałach I Krajowego Sympozjum na temat kultury fizycznej i turystyki na wsi zawarto referaty i komunikaty zaprezentowane przez ówczesnych pracowników naukowych²³.

Spośród najnowszych artykułów naukowych tematykę wiejskiej kultury fizycznej po II wojnie światowej do 1975 roku opisują opracowania m.in. Jerzego Gaja, Piotra Czaczki, Rafała Szuberta, Ryszarda Stefanika, Agaty Rak i innych²⁴. J. Gaj w swoim artykule opisał działalności wiejskich zespołów sportowych w Wielkopolsce²⁵, natomiast P. Czaczka skupił się na umówieniu dziejów sportu wiejskiego na Opolszczyźnie²⁶. O działaczach sportu wiejskiego nie zapomina w swoim artykule również Piotr Godlewski, który przeanalizował społeczną pracę aktywu sportowego w czasach PRL²⁷. Problem rozwoju wiejskiej kultury fizycznej w aspekcie politycznym często poruszał Marek Ordyłowski²⁸.

Najwięcej publikacji, szczególnie w ostatnim dwudziestoleciu, poświęconych jest dziejom sportu i turystyki w środowisku wiejskim w aspekcie regionalnym. Jednym z najstarszych tego typu opracowań jest praca Jana Rottera dotycząca działalności LZS na ziemi krakowskiej do roku 1963²⁹. Ten sam autor wraz z Rudolfem

²¹ R. Szubert, *Kultura fizyczna w przemianach wsi polskiej w latach 1944-1956* (praca doktorska), AWF Wrocław 2008.

²² P. Czaczka, *Sport na wsi opolskiej w latach 1944-1989* (praca doktorska), AWF Poznań ZWKF Gorzów Wlkp. 2012.

²³ Z. Jaworski (red.), *Kultura fizyczna i turystyka na wsi. Materiały I Krajowego Sympozjum*, Warszawa 1967.

²⁴ R. Stefanik, *Kultura fizyczna w środowisku wiejskim na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1950*, w: *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, pod red. T. Drozdek-Małołepszej, tom 1, Częstochowa 2011.

²⁵ J. Gaj, *Kultura fizyczna na wielkopolskiej wsi w latach 1920-1951*, w: *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, tom 4, Gorzów Wlkp. 2000, s. 157-172.

²⁶ P. Czaczka, *Początki Ludowych Zespołów Sportowych na Opolszczyźnie w latach 1946-1952*, w: *Physical culture in Poland between 1945 and 2009*, Edited by Leonard Nowak and Renata Urban, Gorzów Wielkopolski 2010.

²⁷ P. Godlewski, *Spoleczny aktyw w czasach PRL*, w: *Wolontariat w edukacji, w sporcie, w ruchu olimpijskim i paraolimpijskim*, cz. III, pod red. J. Nowocienia i K. Zuchory, Warszawa 2011.

²⁸ Por. M. Ordyłowski, *Polityczne aspekty rozwoju kultury fizycznej na wsi dolnośląskiej (1945-1956)*, w: *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 4 pod red. Bernarda Woltmana, Gorzów Wielkopolski 2000; M. Ordyłowski, *Wieś dolnośląska w latach 1945-1956. Władza a społeczeństwo*, Wrocław 1999.

²⁹ J. Rotter, *Ludowe Zespoły Sportowe Ziemi Krakowskiej*, Wyd. Rada Wojewódzka LZS, Kraków 1963.

Lowasem i Antonim Targoszem zredagowali zbiór materiałów dotyczących działalności krakowskich LZS na dwudziestolecie ich istnienia³⁰.

Opracowania regionalne najczęściej powstawały z okazji jubileuszów działalności LZS. W takich okolicznościach autorzy opisywali dzieje sportu i turystyki na wsi dolnośląskiej³¹, podkarpackiej³², pomorskiej³³ czy wielkopolskiej³⁴. Z najnowszych opracowań regionalnych na wyróżnienie zasługuje praca Jacka Juchy i Kazimierza Kuźniara³⁵ na temat sportu w gminie Żoźnia w województwie podkarpackim. Władysław Czaczka i Juliusz Stecki³⁶ opisali w krótkim opracowaniu zarys dziejów LZS na Opolszczyźnie. Działalność LZS na ziemi świętokrzyskiej doczekała się opracowania w roku jubileuszu sześćdziesięciolecia³⁷.

Niektóre książki opisują działalność tylko jednego klubu działającego w środowisku wiejskim, ale mającego duży wpływ na rozwój sportu i turystyki w regionie. Chyba najwartościowszą pracą jest recenzowana publikacja Dariusza Kmiotka i Jana Kmiotka opisująca dzieje sportu w Strzemieszycach na Śląsku³⁸. Z kolei Jarosław Mirek zebrał materiały do opisu działalności LKS „Alfa” Siedliska w województwie małopolskim. Treść pracy oparto w głównej mierze na kronice spisanej przez działaczy klubu w latach 1994-2002³⁹. Inny małopolski klub, który doczekał się opracowania to „Węgrzcanka” Węgrzce Wielkie, którego piłkarzem był m.in. Kazimierz Kmieciak⁴⁰. Jacek Jucha i Kazimierz Kuźniar obszernie przeanalizowali działalność sportu wiejskiego w gminie Żoźnie ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju Ludowego Klubu Sportowego „Błękit”⁴¹. W województwie podkarpackim powstało opracowanie autorstwa Mariana Piórka i Michała Franczyka na temat LKS „Zryw” Dzikowiec. Autorzy opisują sześćdziesiąt lat działalności wiejskiego koła sportowego, w którym dominującą sekcją była piłka nożna⁴². Pięćdziesiąt lat działalności lekkoatletycznego LKS „Orkan” Poznań, znanego również jako LKS Wielko-

³⁰ R. Lowas, J. Rotter, A. Targosz (red.), *XX lat LZS ziemi krakowskiej*, Wyd. Jubileuszowe Rady Wojewódzkiej LZS, Kraków 1967.

³¹ R. Lech, *Zrzeszenie Ludowych Zespołów Sportowych województwa wrocławskiego w latach 1945-1995. Zarys działalności*, Wrocław 1995.

³² Praca zbiorowa, *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946-1996*, Krosno 1996.

³³ T. Słupecki, F. Kaszubowski, *Pomorskie abecadło sportu ludowego. Sześćdziesiąt pięć lat Ludowych Zespołów Sportowych na Pomorzu (1946-2011)*, Gdańsk 2012.

³⁴ S. Garczarczyk, Z. Mika, T. Warzych, J. Wesołowski, *Ludowe Zespoły Sportowe w województwie poznańskim 1946-1986*, Poznań 1986; M. Głuszek, J. Wesołowski, *Ludowe Zespoły Sportowe w Wielkopolsce 1946-2006*, Poznań 2006.

³⁵ J. Jucha, K. Kuźniar, *LKS Błękit Żoźnia na tle rozwoju sportu w gminie*, Żoźnia 2011.

³⁶ W. Czaczka, J. Stecki, *Nasze zielone lata. 50 lat opolskich Ludowych Zespołów Sportowych*, Opole 1996.

³⁷ Z. Nowak, J. Kula, J. Mazur, M. Michniak (red.), *60 lat ze znakiem LZS na Ziemi Świętokrzyskiej*, Kielce 2006.

³⁸ D. Kmiotek, J. Kmiotek, *Sport w Strzemieszycach*, Dąbrowa Górnicza 2009.

³⁹ J. Mirek, *LKS Alfa Siedliska 1967-2002*, Siedliska 2005.

⁴⁰ J. Opiela, *70 lat działalności sportowej w Węgrzcach Wielkich 1925-1995*, Kraków 1995.

⁴¹ J. Jucha, K. Kuźniar, *LKS Błękit Żoźnia na tle rozwoju sportu w gminie*, Żoźnia 2011.

⁴² M. Piórek, M. Franczyk, *60 lat Ludowego Klubu Sportowego „Zryw” Dzikowiec*, Dzikowiec 2008.

polska, opisałi wspólnie Marian Głuszek, Andrzej Kobierski i Tadeusz Kulczycki⁴³. Zarys historii LKS „Jedność” Rozmierka z Opolszczyzny opisał Jacek Kusidło⁴⁴. Józef Kochanek jest autorem monografii na 60-lecie działalności LKS „Śląsk” Koszęcin w województwie śląskim⁴⁵. Opracowania w postaci skromnej broszurki doczekał się również Klub Sportowy „Watra” Mrozy w województwa mazowieckiego⁴⁶.

Niewiele jest prac dotyczących turystyki w środowisku wiejskim. Jedną z pierwszych książek napisali wspólnie Stanisław Drążdżewski i Stefan Strogulski. Praca w swoim założeniu miała stanowić poradnik organizatora turystyki wiejskiej⁴⁷. Aleksy Chmiel w swojej pracy poświęconej dziejom turystyki w Polsce opisuje struktury jej funkcjonowania oraz bazę materialną. Zakres terytorialny ujęty w tej pracy obejmuje również tereny wiejskie⁴⁸. Szczątkowe informacje na temat wiejskiej turystyki można znaleźć w książce Leonarda Szymańskiego „Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944-1989”⁴⁹, w której autor przedstawia zagadnienia kultury fizycznej w oparciu o wydarzenia polityczne. Temat turystyki wiejskiej w aspekcie regionalnym przewija się również w artykule Tomasza Jurka „Uwarunkowania gospodarcze rozwoju sportu i turystyki na ziemi lubuskiej w latach 1945-1975”⁵⁰. Rozwój turystyki narciarskiej opisał w swojej monografii Rafał Kołodziej. Opracowanie poświęcone jest dziejom zorganizowanej działalności w zakresie narciarstwa, której w większości przypadków miała miejsce w środowisku wiejskim⁵¹.

Zakończenie

Dzieje sportu i turystyki w środowisku wiejskim zawarte zostały w monografiach, pracach zbiorowych, publikacjach w czasopiśmie naukowych. Kilukrotnie sport i turystyka wiejska były głównymi tematami prac magisterskich i doktorskich. Jednak nadal wiele aspektów dotyczących wiejskiego sportu i turystyki po II wojnie światowej nie zostało omówione. W oparciu o aktualny stan badań należy stwierdzić, że istnieje potrzeba opracowania monografii poświęconej dziejom sportu i turystyki na wsi w latach 1944-1975.

⁴³ M. Głuszek, A. Kobierski, T. Kulczycki, *50 lat Ludowy Klub Sportowy „Orkan” Poznań 1949-1999*, Poznań 1999.

⁴⁴ J. Kusidło, *LKS Jedność Rozmierka 1946-2011*, Kraków 2011.

⁴⁵ J. Kochanek, *Ludowy Zespół [Klub] Sportowy [LZS, LKS] „Śląsk” Koszęcin. Monografia na 60-lecie*, Koszęcin 2008.

⁴⁶ D. Grzegorzczak, *Dzieje Klubu Sportowego WATRA w Mrozach*, Mrozy 2006.

⁴⁷ S. Drążdżewski, S. Strogulski, *Poradnik organizatora turystyki wiejskiej*, Warszawa 1969.

⁴⁸ A. Chmiel, *Turystyka w Polsce w latach 1945-1989*, Warszawa 2007.

⁴⁹ L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944-1989*, Wrocław 2004.

⁵⁰ T. Jurek, *Uwarunkowania gospodarcze rozwoju sportu i turystyki na ziemi lubuskiej w latach 1945-1975*, w: *Z dziejów turystyki w Polsce i Polonijnej kultury fizycznej*, pod red. A. Kowalczyka, L. Nowaka, R. Urban, Gorzów Wlkp. 2012.

⁵¹ R. Kołodziej, *Narciarstwo w Polsce Ludowej 1945-1989*, Rzeszów 2012.

LITERATURE FOR SPORTS AND TOURISM HISTORY IN RURAL ENVIRONMENT IN POLAND 1944-1975

Summary

Keywords: *history of sports, rural environment, Association of Rural Sports Clubs*

Physical culture in the Polish village after World War II is the most commonly associated with the activity of „Ludowe Zespoły Sportowe” (Rural Sports Clubs) which came into existence in 1946. It must be remembered, though, that already on the area being liberated from Nazi occupation, athletes and activists, with even the pre-war experience, spontaneously founded rural sports clubs. Only since 1948 has physical education been included in the state structures through the establishment of the Village Sports Councils, and later a national „Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe” (Association of Rural Sports Clubs). Sports and tourism played a considerable role in sports circles in villages. The history of sport and tourism in rural communities were included in monographs, collective works, publications in scientific journals. The rural physical culture was the main subject of studies by the likes of Stanisław Drążdżewski, Jan Zajdel and Marek Ordyłowski. In recent years, the subject has been dealt with, among others, by Jerzy Gaj, Eligiusz Małolepszy, Rafał Szubert and Piotr Czaczka. Several times sports and rural tourism were the main topics of master's theses and doctoral dissertations. Still, many aspects of rural sports and tourism after World War II have not been discussed.